

Fra fellesskap til egoisme?

Taler

Tommy Skar

Dato

28 mars 2003

Omstendigheter

Foredrag på LO i Opplands fylkeskonferanse

- 1 Temaet jeg har fått tildelt er stort, omfattende og utfordrende. Heldigvis er problemstillingen stilt som spørsmål, ikke slått fast som en konklusjon.

Det første spørsmålet vi må stille oss er:

5

Innenfor hvilken tidsepoke skal vi besvare problemstillingen?

- Er det fra da oljeborringen startet i Nordsjøen på slutten av 1960-tallet og fram til i dag?

10

- Er det fra frigjøringsvåren i 1945 og fram til i dag?

- Eller er det fra da LO og Arbeiderpartiet ble dannet på slutten av 1800-tallet og fram til i dag?

15

Hva skal vi se etter for å kunne om ikke konkludere, så iallfall angi om utviklingen har gått den ene eller den andre veien?

Jeg tror det er naturlig å ta utgangspunkt i framveksten av det moderne velferdssamfunnet.

20

I en ordbok finner vi følgende definisjon av egoisme, som stammer fra ego (jeg):

"Det å fremme sitt eget beste, sikre seg det en tror er fordeler for en sjøl, uten tanke på andre".

25

I et norsk ordtak heter det at skinnen alltid er nærmere enn skjorta.

30 Noen kobler egoisme, som jeg mener er en ekstrem holdning, og individualisme, som er det samme som uavhengighet. Egoister og individualister er ikke det samme.

Det er fristende - når vi hører rop om bruk av mer oljepenger, når vi opplever rekordoppslutning om Carl I. Hagen og Fremskrittspartiet, når vi leser og hører 35 om grådige næringslivsledere og når vi har en statsminister og regjering som gir skattelettelser til de rikeste framfor å bruke pengene på velferd - å si, ja vi har gått fra fellesskap til egoisme!

40 Men så enkelt er det ikke!

Hvordan er nordmenn?

"Fra fellesskap til egoisme?", er tittelen på foredraget. Skal vi kunne reflektere 45 rundt dette og forsøke å svare på spørsmålet "Har vår velstand ført til mette mager og tomme hoder?" holder det ikke bare å se på utviklingen og strukturene i samfunnet. Vi må også studere de som bor i dette landet - med andre ord oss selv.

50 I boka "Vi så kornmoglassen. Om drøm og hverdag" skriver tidligere statsminister Odvar Nordli om sosialisme og smør. Han gir følgende karakteristikk av nordmenn:

"Landet og tradisjonen har gjort de fleste nordmenn til individualister. Her 55 ligger styrken vår, men av og til også svakheten", skriver Nordli.

Han bruker dette som begrunnelse for hvorfor ikke de ytterliggående "ismene", verken på venstre eller høyre ytterkant av det politiske spekteret, har fått fotfeste i Norge.

60

Og Nordli fortsetter:

"Men samtidig finnes i de fleste nordmenn en utviklet sans for felles tak og sams dugnad når det skal gjøres tyngre løft. Samvirket, slik vi kjenner det i ulike 65 former, har appell så lenge det tilfredsstiller egennytten. Vi skaper det i vårt bilde som kollektiv for individualisten".

70 "På samme måten betraktes lokalsamfunnene og storsamfunnet. Det ligger ikke i naturen til nordmenn flest å underkaste seg fellesskapet som ideologi. Derimot godtas det ut fra en pragmatisk prøving av den nytte en kan ha av overordnet myndighet, som redskap for løsning av oppgaven en ser til fordel for seg sjøl", skriver den tidligere statsministeren.

75 Jeg tror ikke at nordmenn er egoister, men individualister som vil leve sine liv i fellesskap med andre. Det betyr at vi vil løse våre oppgaver og utfordringer sammen med andre fordi vi ser at det er det som gir de beste resultatene.

80 Jeg tror et hvert menneske i mer eller mindre grad drømmer om et bedre liv uansett hvilken situasjon man er i. Dessuten tar et hvert menneske utgangspunkt i sin egen situasjon. Man setter seg selv og sine nærmeste i sentrum. Naturligvis.

85 Det norske folk drømmer. Noen drømmer sikkert om materielle ting, men mange drømmer om mer livskvalitet.

Spørsmålet er om vi i arbeiderbevegelsen - i parti og fagbevegelse - har oppfattet disse drømmene? Har vi gitt det norske folk tro på at det er vi som kan gi dem mulighet til å oppfylle sine drømmer?

90

Olav H. Hauge har skrevet diktet "Det er den draumen":

Det er den draumen me ber på
at noko vedunderleg skal skje,
95 at det må skje -
at tidi skal opna seg
at hjarta skal opna seg
at dører skal opna seg
at berget skal opna seg
100 at kjeldor skal springa -
at draumen skal opna seg,
at me ei morgonstund skal glida inn
på ein våg me ikkje har visst um

105 I FAFO-rapporten "Mellom frihet og fellesskap" - om det 21. århundrets

velferdssamfunn - som kom for noen år siden heter det at vi på mange måter står ved et vendepunkt, slik vi gjorde det på begynnelsen av 1970-tallet:

110 "Den gang brøt nye ideer fram, etablerte sannheter ble utfordret, og stabile vekstsamfunn stagnerte. Bak oss har vi et kvart århundre med omfattende endringer som skyldes indre spenninger og ytre press. Folks hverdagsliv og arbeidsliv er forandret - kunnskapssamfunnet er etablert, toinntektsfamilien er blitt vanlig, internasjonaliseringen har økt og det er bare fantasien som setter
115 grenser for den teknologiske utviklingen".

Det konkluderes med at de tyngste forandringskreftene og de største utfordringene i det århundret vi nå har startet på, vil være knyttet til demografiske endringer, globalisering av økonomien, informasjonssamfunnets
120 framvekst og sterkere individualisering.

Vi kan slå fast at individet står i sentrum som aldri før:

"I alle vestlige samfunn har det skjedd store kulturelle endringer de siste tiårene.
125 Homogene nasjonale kulturer er blitt mer pluralistiske, og et utall av nye livsstiler lever side om side".

Det norske samfunnet er sammensatt og samfunnet har endret seg mye siden slutten av 1960-tallet, for ikke å si fra andre verdenskrig.

130 På noen områder har det gått gradvis, på andre områder har utviklingen skjedd i raskt tempo.

Noen vil trekke fram kjøpepress, grådige næringslivsledere og privatisering som
135 eksempler på at vi har gått fra fellesskap til egoisme.

Andre vil peke på andre forhold som også har betydning for å si at det ikke har skjedd en slik utvikling.

140 De kan støtte seg på at Norge fortsatt er et organisasjonssamfunn, hvor organisasjonsgraden er høy. Mange er medlem av en eller flere organisasjoner. De siste årene har riktignok medlemstallet til ulike organisasjoner endret seg. Størst nedgang i medlemskap har de politiske partiene hatt, mens det er fagforeningene, velforeninger og grendelag som har hatt sterkest vekst.

En annen faktor er at flere har nære venner. De mest påfallende endringene i befolkningens sosiale kontakter, er at flere bor alene, samtidig som færre sier at de mangler en nær og fortrolig venn utenom familien. I 1995 sa 18 prosent at de
150 ikke hadde en fortrolig venn utenom familien, sammenlignet med 27 prosent i 1980.

Undersøkelser viser også at svært mange hjelper andre. I 1998 svarte 64 prosent av de spurte i en undersøkelse at de hadde gitt ulønnet hjelp til mennesker
155 utenfor familien.

Neste påstand som jeg vil kommentere, er spørsmålet om vår velstand har ført til "tomme hoder og mette mager".

160 Her vil jeg svare et betinget nei.

Jeg mener at det er flere faktorer som peker i retning av en slik konklusjon.

Den viktigste av disse er rett og slett at Norge er et kunnskapssamfunn:
165

Utdanningsnivået har steget sterkt i Norge de siste tiårene, særlig fra midt på 1980-tallet. Ca. 83 prosent av befolkningen (25-64 år) har utdanning utover grunnskolen, 54 prosent over 16 år har videregående opplæring og 26 prosent har universitets- og høyskoleutdanning. Utgiftene til utdanning er 6,8 prosent
170 av brutto nasjonalprodukt, gjennomsnittet for OECD-landene er 4,9 prosent (OECD - 1997). Av en befolkning på 4,3 millioner er nesten 900.000 under utdanning. I tillegg deltar ca. 1 million mennesker årlig i voksenopplæringskurs. (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet).

175 Det andre som jeg vil si peker i samme retning, er min påstand om at Norge er en kulturnasjon.

Her vil jeg spesielt trekke fram følgende:

180 Bygging av Opera i Oslo:

Byggingen av et nytt operahus er den største kulturpolitiske enkeltsak i Norge i dag. Det nye operahuset vil fremstå som et viktig symbol for hva det moderne

185 Norge representerer som nasjon og den vekt kulturen skal ha i samfunnet.

Kan en nasjon av "tomme hoder" eller egoister finne på noe slik?

Den kulturelle skolesekken:

190

Dette ble satt igangsatt som et nasjonalt utviklingstiltak våren 2001. Den er et samarbeidstiltak mellom Kultur- og kirkedepartementet og

195

Utdannings- og forskningsdepartementet, og er forankret i læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97). Formålet med "Den kulturelle skolesekken" er å innlemme kunstneriske og kulturelle uttrykk i skolens læringsmål. Her går kultur og kunnskap hånd i hånd.

Kan en nasjon av "tomme hoder" eller egoister finne på noe slik?

200

Lesertallene viser stor stabilitet. Det er imponerende for et land som ligger på verdenstoppen både i kjøp og lesing av aviser. I snitt leser vi 2,0 aviser på en gjennomsnittlig dag. I 2002 var det 86 prosent som leste minst en avis daglig (alle ukedager), mens det var 91 prosent på hverdager. Av de 152 avistitlene som er målt, har 48 titler fått flere lesere og 71 færre. (Mediebedriftenes Landsforening)

205

Kan en nasjon av "tomme hoder" eller egoister vise til noe slikt? Hva er folk opptatt av? Hva er så folk opptatt av i dette landet i dag?

210

Undersøkelser viser at det norske folk er opptatt av et bredt spekter av saker. De viktigste sakene er eldreomsorg, sosiale forskjeller og arbeidsledighet. Dette er typiske sosialdemokratiske saker. Deretter er de opptatt av integrering av innvandrere, skatter og avgifter og rente.

215

Hvilken utvikling ønsker folk i Norge?

Undersøkelser viser at halvparten av det norske folk ønsker at landet skal utvikle seg i en sosialdemokratisk retning, mens bare en tredjedel ønsker at landet skal gå i en borgerlig retning.

220

Begge disse faktorene peker, etter min mening, i retning av at vi ikke har gått fra

fellesskap til egoisme når det gjelder holdninger.

225

Hvordan går samfunnsutviklingen?

Samfunnet kan utvikle seg i egoistisk retning. Det er mange faktorer som påvirker samfunnsutviklingen.

230

Jeg mener at selv om vi ikke kan si det så sterkt som at Norge har gått fra fellesskap til egoisme, er det grunn til å advare mot utviklingen vi nå ser. Her vil jeg igjen trekke fram kjøpepress, grådige næringslivsledere og privatisering som eksempler, slik jeg har vært inne på tidligere.

235

Og jeg kan legge til:

Hvordan behandler vi våre eldre?

240

Eller:

Hvordan behandler vi våre nye landsmenn?

Her vil jeg kaste inn et moment som er viktig:

245

Ja, samfunnet har et stort ansvar!

Men: Hvilket personlig ansvar har hver enkelt av oss for å få fellesskapet til å fungere?

250

På spørsmålet om vi har blitt en nasjon av mette mager og tomme hoder, svarte jeg et betinget nei.

For vi må også spørre oss hva vi fyller våre hoder med?

255

Ja visst har vi opera, kulturell skolesekk og mange aviser, men det er ikke alt vi fyller livene våre med.

- Hvorfor er lottotrekningen på lørdag ukens høydepunkt for noen?

260

- Hvorfor deltar så mange i avstemningen på Big Brother og ikke flere i

demokratiske valg?

265 - Hvorfor misbruker mange narkotika og andre rusmidler?

Regjeringen fører en egoistisk politikk

270 Selv om de fleste ikke er egoister men individualister, er det likevel noen som er mer egoistiske enn andre. Det finnes krefter som vil en annen retning enn fellesskapsretningen fordi de har en ideologisk overbevisning eller at de selv ser seg tjent med en slik utvikling.

275 Utfordringen i dag er at det føres en politikk fra Regjeringen og Fremskrittspartiet som - satt på spissen - er egoistisk.

- Når det føres en politikk som gjør at nesten halvparten av kommunene må kutte i eldreomsorgen, er det egoistisk!

280 - Når det føres en politikk som gjør at nesten at over halvparten av kommunene må skjære i skolebudsjettene, er det egoistisk!

- Og når det føres en politikk som gjør at flere kommuner må redusere barnehagetilbudet, er det egoistisk!

285 Dette er egoistisk fordi man gir skattelette til de rikeste når gamle Anna ikke får hjemmehjelp, når Petters arbeidsledige foreldre må betale for hans skolebøker eller når lille Marius ikke har noen å leke med fordi han ikke har barnehageplass.

290 Høyre gikk til valg på "Skatt og skole". I regjering fant de ut at de hadde valgt feil slagord i valgkampen. Det skulle egentlig være "Skatt eller skole". Og de har valgt skatt!

295 Fremskrittspartiet må også endre sitt slagord; "For folk flest". De må endre dette til: "Rammer folk flest". For det er det som er resultatet!

Regjeringen og Fremskrittspartiets politikk rammer folk flest!

300 - Det så vi da Regjeringen og Fremskrittspartiet fjernet gravferdsstøtten for folk flest

- Det så vi da de gjeninnførte egenandel på blå resept for de fleste pensjonister, bare to måneder etter at vi har fjernet de

305

- Og det ser vi når de nedprioriterer kommunesektoren slik at kommunene må kutte i skolebudsjetter og eldreomsorg

310

Det er egoistisk om vi godtar arbeidsledighet og Regjeringen fortsatt tillater at den stiger. Det er egoistisk overfor samfunnet som mister ressurser, men mest av alt er det egoistisk overfor dem som rammes. For arbeidsledighetsstatistikken er ikke tall - det er mennesker. Det er menn og kvinner som hver dag våkner og minnes om at samfunnet ikke har bruk for dem.

315

Hva er det så Regjeringen og Fremskrittspartiet tilbyr disse menneskene?

Jo, de har blant annet strammet inn i ledighetstrygden og forverret den økonomiske situasjonen for de arbeidsledige med opp mot 20.000 kroner i året.

320

For meg og Arbeiderpartiet er det en stor utfordring at mange fagorganiserte stemmer på Fremskrittspartiet, men jammen vil jeg si at dette også er minst en like stor utfordring for LO! Jeg oppfordrer alle til å lese kapitlet "Inntektspolitikk - lønnsdannelse" i Fremskrittspartiets program for 2001-2005, som er selve oppskriften på å gå fra fellesskap til egoisme. Programmet kunne like godt hatt tittelen "Bli din egen lykkes smed"!

325

For noen måneder siden var vi alle opptatt av det finnes barn i Norge som lever i fattigdom. Med økende arbeidsledighet vil det bli flere barn som må leve i fattigdom.

330

Tenk dere hvor ille det må være når mor og far må forklare sin lille sønn eller datter at de ikke kan få de samme skiene som sine venner eller at de ikke kan få bli med på kino fordi de har ikke penger. Eller enda verre:

335

Når de samme barna må bli hjemme fra skoletur av samme grunn.

Jeg husker en mor som ble intervjuet for noen år siden. Hun fortalte om sin vanskelige livssituasjon. Hun hadde knapt penger til det aller nødvendigste. Hennes økonomiske situasjon førte til at datteren måtte avstå fra å delta på det

som vennene hennes fikk være med på. Men datteren - til tross for sin unge alder - hadde skjønt hvor vanskelig moren hadde det, derfor fant hun på fantasifulle unnskyldninger til sine venner om hvorfor hun ikke kunne delta på det ene og det andre.

345

Kan dere tenke dere hva dette gjør med en omsorgsfull mor og et oppvoksende barn?

350

Arbeiderpartiet godtar ikke en slik utvikling. Vi godtar ikke at arbeidsledigheten øker, og at forskjellene mellom rike og fattige vokser.

Vi godtar heller ikke at bestemor settes ut på anbud eller at sykehjemspasienter skal være prøvekluter for kommunal konkurranseutsetting.

355

Vi mener rett og slett at Norge kan gjøre det bedre.

- Vi vil gi Petter gratis skolebøker - framfor skattelette til de rikeste

- Vi vil gi hjemmehjelp til gamle Anna - framfor skattelette til de rikeste

360

- Vi vil gi barnehageplass til lille Marius slik at han får noen å leke med - framfor skattelette til de rikeste

Og vi vil gi arbeid til Petters mor og far.

365

Men for at vi skal gjøre det bedre, må vi stå sammen!

I dag er det politiske Norges-kartet klarere enn på mange år.

370

Sentrumsalternativet som skulle endre dette bildet, smuldret bort og har blitt til en historisk note. Kristelig Folkeparti har så langt valgt Høyre og Fremskrittspartiet. Vi har igjen fått en klar høyre- og venstreside i norsk politikk.

375

Når de som styrer landet i tillegg til å være markedstro, gjør feil valg når de først gjør valg, blir resultatet deretter. Fortsetter det slik, får vi:

- Et samfunn med større forskjeller

380 - Et samfunn med mindre fellesskapsløsninger

- Et samfunn der det blir mindre frihet for enkeltmennesket og mindre mangfold

385 Da går vi fra fellesskap til egoisme.

En annen utvikling som jeg vil advare mot på det sterkeste, og som virkelig bekymrer meg - selv om vi nå opplever noe annet i forhold til situasjonen i Irak - er faren for at Norge skal bli for innadvendt, og at nordmenn skal bli seg selv nok. De internasjonale utfordringene, som Norge må ta sin del av ansvaret for, er store:

- Millioner av mennesker dør av sult og epidemier

395 - 40 millioner mennesker er hiv-smittet

- Tusenvis av barn dør hver dag av sykdom, sult og feilernæring

Norge må aldri løpe fra sitt internasjonale ansvar! På dette området hviler det et historisk og framtidig ansvar for en samlet arbeiderbevegelse.

Vårt svar til det norske folk er at vi vil det annerledes enn det høyresiden tilbyr.

For oss i arbeiderbevegelsen handler det om at hvert enkelt menneske - uansett om det er i Norge, i Russland eller i Sør-Afrika - skal få muligheten til å virkeliggjøre sine drømmer om et godt liv - sammen med andre.

Det er en politisk kraft som kan stoppe utviklingen vi nå ser og som kan føre Norge i riktig retning. Det er den samme kraften som har stått i spissen for å skape dagens velferdssamfunn. Den kraften består av fagbevegelsen og Arbeiderpartiet.

Men denne kraften vil ikke virke om vi ikke lytter til vanlige folk, om vi ikke gir dem arenaer hvor de kan delta i utformingen av egen framtid, og om vi ikke blir tydeligere i budskapet vårt.

For å få til dette kreves det samhold og mot. Vi må stå sammen mot de krefter

420 som fører en politikk som går i feil retning, og vi må riste av oss dem som hindrer oss i å igjen bli en slik sterk kraft, uansett om de er på høyre- eller venstresiden.

Tidligere denne måneden la LO og Arbeiderpartiet fram felles tiltak mot den økende arbeidsledigheten og presenterte det vi har kalt et nytt
425 solidaritetsalternativ. Det er en strategi for hvordan vi får ned ledigheten.

Det var dette vi klarte ved starten av 1990-tallet, og som ga gode resultater:

Vi lyktes med å bekjempe den høye ledigheten, renta gikk ned og reallønna gikk
430 opp. Samtidig økte vi satsinga på velferd i offentlig sektor. At vi fikk til dette, vakte internasjonal oppsikt.

Dette skal vi gjenta.

435 Hva er vårt svar?

Når vi tar et tilbakeblikk på stiftelsen av parti og fagbevegelse og på dem som da stod på barrikadene, kan vi i dag si at, ja, de gjorde det som var riktig, se hva de har skapt.

440

Når noen om femti eller hundre år ser seg tilbake med samme mulighet til oversikt, hva vil de si om oss?

"Jo, de så hva som rørte seg, de var framtidsrettet".

445

Eller vil de si:

"Nei, de så ikke hva som rørte seg, de gjorde feil valg. Hvorfor lyttet de ikke til folket?".

450

Kommer vi i dag med påstanden "Fra fellesskap til egoisme" fordi vi er mer tilbakeskuende enn framtidsrettet? Stiller vi spørsmålet om "Har vår velstand ført til mette mager og tomme hoder" fordi ikke alles virkelighetsoppfatning er den samme som vår?

455

Da jeg meldte meg inn i Arbeiderpartiet i 1985, gjorde jeg det fordi jeg trodde på

endringer:

460 - Jeg drømte om en bedre verden

- Jeg drømte om et rettferdig samfunn

- Jeg drømte om ungdomsklubb på Dombås

465

Vi leste bøker for å få kunnskap, vi laget programmer og vi stod på stands for å overbevise andre. Vi møtte mange mennesker som ikke var enige med oss, men vi lyttet til dem.

470 Men samtidig utformet vi politiske regnskaper og argumenthefter. De politiske regnskapene ble like viktige som programmene, ja til tider viktigere, og argumentene gikk over fra frihet, likhet og solidaritet til kilometer, kroner og ører.

475 I 2003 kan vi saktens tilby mennesker som er født etter at den første oljen ble tatt opp av Nordsjøen, både Einar Gerhardsen og lovfestet rett til ferie, og holder ikke det, kan vi også fortelle dem at det var vår regjering som var Norges første regjering til å senke avgiftene på bensin og diesel.

480 Men er det dette som appellerer til drømmer?

I det siste har jeg møtt mange mennesker som har hatt andre synspunkter enn meg. Men samtidig har de vært veldig verdiorienterte. Våre verdier har hatt ulike ord, men de har hatt samme innhold. Forskjellene i synspunkter har gått på
485 konkrete saker, ikke på verdier. Men ingen av disse menneskene har funnet det riktig å stemme på Arbeiderpartiet, og for dem er LO bare en av mange organisasjoner.

Er dette en utfordring for oss eller for dem?

490

Norge er et godt land å bo i for det store flertallet av dem som lever her. Men for de som ikke føler at de er en del av fellesskapet - de som faller utenfor i arbeidslivet, mødre eller fedre som ikke har råd til å gi sine barn det andre barn får eller de som tar kontakt med Frelsesarmeen eller Stiftelsen Landsforeningen
495 Rettferd for Taperne - føler ikke glede over historiske resultater eller

økonomiske prognoser. De lever i dag, de lever nå. I respekt for dem og med vilje til å gjøre noe med deres situasjon, skal vi si som svensk LO foran fjorårets valg da de pekte på at en fortsatt sosialdemokratisk regjering ville være det beste for Sverige:

"Vi är stolta, men inte nöjda!".

Vi er stolte over hva vil har fått til, men vi er mer opptatt av hva vi skal skape framover. Ikke for oss selv eller for vårt historiske testament, men nettopp for at vi skal skape en bedre hverdag for vanlige mennesker og en trygg framtid for våre etterkommere.

Det er dette som er utgangpunktet for partiets politikk og utforming av ny kurs for landet.

Arbeiderpartiet er et samfunnskritisk parti. Vi er kritiske til det vi selv har gjort, og vi skal være kritiske til det dagens regjering gjør. Vi skal ivareta interessene til vanlige mennesker og de brede lønnstakergruppene.

Jeg tror altså ikke vi kan si det så enkelt som at Norge har gått fra fellesskap til egoisme. Jeg tror heller ikke "mette mager og tomme hoder" er en dekkende beskrivelse av oss som bor i dette landet.

Men jeg tror det er behov for ledere som samtaler med og ikke om folk, jeg tror det er behov for ledere som setter ord på folks drømmer, og jeg tror det er behov for organisasjoner som gir mennesker en arena for å bli hørt og en arena hvor de kan forme sin egen framtid.

Det kan fortsatt Arbeiderparti og LO tilby, men da må vi gjøre det sammen.

Ikke bare sammen som to organisasjoner, men sammen med det norske folk.

Da hindrer vi at vi går fra fellesskap til egoisme.

Lykke til!

Kilde

<http://www.dna.no/index.gan?id=15242&subid=0>

Emner

Foredrag, Innenriks

540

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/fra-fellesskap-til-egoisme>

545

550

555

560

565

570